

Kort om Barnkonventionen

Rädda Barnen

OM BARNKONVENTIONEN

FN:s konvention om barnets rättigheter (barnkonventionen) antogs av FN 1989. Den innehåller såväl politiska och medborgerliga rättigheter som ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter. Alla rättigheter är lika mycket värda, odelbara och beroende av varandra.

FN:s barnrättskommitté granskar regelbundet hur varje land lever upp till barnkonventionen och ger rekommendationer för det fortsatta arbetet. Kommittén ger också ut vägledningar, så kallade allmänna kommentarer, med rekommendationer om hur barnkonventionen bör tolkas. De finns översatta till svenska på Barnombudsmannens hemsida.

Enligt FN:s barnrättskommitté måste de fyra så kallade grundprinciperna, alltid finnas med och beaktas i alla frågor som rör barn:

Artikel 2 – rätten till likvärdighet och icke-diskriminering;

Artikel 3 – i alla åtgärder som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa;

Artikel 6 – barnets rätt till liv, överlevnad och utveckling; och

Artikel 12 – barnets rätt att få uttrycka sin åsikt i alla frågor som berör hen och få den beaktad utifrån ålder och mognad.

Barnkonventionen reglerar också staternas ansvar i artikel 4. Där framgår att staten ska vidta alla lämpliga åtgärder – **lagstiftning, administrativa eller andra åtgärder** – för att genomföra och säkerställa alla rättigheter i konventionen.

När det gäller de ekonomiska, sociala och kulturella rättigheterna – t.ex. rätten till hälso- och sjukvård, rätten till utbildning, rätten till skälig levnadsstandard och rätten till en meningsfull fritid – ska dessa genomföras genom att staten till fullo använder sina tillgängliga resurser.

Det ställs alltså högre krav på länder som Sverige än på länder med sämre ekonomiska förutsättningar när det gäller dessa rättigheter,

Tre viktiga tilläggsprotokoll

Till barnkonventionen finns också tre tilläggsprotokoll, som utvecklar vissa delar av konventionen och förtydligar statens ansvar. Det första handlar om barn i väpnade konflikter och det andra om barnprostitution, barnpornografi och handel med barn. Dessa båda protokoll har Sverige tillträtt.

Det tredje protokollet ger barn en möjlighet att föra fram klagomål till FN:s barnrättskommitté om deras rättigheter kränkts och de inte kan få upprättelse i sitt hemland. Sverige har ännu inte (april 2024) tillträtt detta protokoll.

BARNKONVENTIONEN I SVERIGE

Sverige tillträdde konventionen 1990. Regeringen sa då att svensk lagstiftning till stor del redan stämde överens med konventionens innehåll och att beslutsfattare skulle tolka svensk lagstiftning i ljuset av barnkonventionen.

Stärkt kunskap kring barnkonventionen

Sedan 1990 har en rad lagar förändras för att bättre stämma överens med barnkonventionen och förtydliga barnrättsperspektivet i tillämpningen.

Det har tagits fram två strategier för stärkandet av barnets rättigheter, den senaste antogs 2010. Utifrån dessa har också en rad informations- och utbildningsinsatser genomförts för att stärka kunskapen och kompetens om barnkonventionen hos såväl barn och föräldrar, som hos professionella som möter barn eller tar beslut som rör barn.

Sverige har sedan 1990 granskats av FN:s barnrättskommitté sex gånger, senast i januari 2023. Sverige har återkommande fått rekommendationer om att bl.a. minska de regionala och lokala skillnaderna i genomförandet av konventionen, öka kompetensen bland professionella, stärka tillämpningen av principen om barnets bästa och bättre säkerställa att barn får föra fram sina åsikter i alla frågor som berör dem.

De senaste rekommendationerna fokuserade extra mycket på skydd mot våld och kommunernas ansvar inom olika områden.

Barnkonventionen nu svensk lag

Sedan 2020 gäller barnkonventionen, artikel 1-42, som svensk lag och har därmed fått en starkare juridisk ställning. Barnkonventionen kan nu användas direkt av myndigheter och domstolar, och täcker på ett tydligare sätt in de gap som kan finnas i olika speciallagstiftningar. I samband med att barnkonventionen skulle bli lag genomfördes ett kunskapslyft gentemot myndigheter, kommuner och regioner, ledda av Barnombudsmannen och länsstyrelserna.

Sedan 2020 har såväl Migrationsöverdomstolen som Högsta domstolen kommit med viktiga avgöranden där de tolkat barnkonventionen i förhållande till andra lagar.

Barnkonventionen i förkortad version

FN:s konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) består av 54 artiklar. Det är rättigheter som gäller för alla barn i alla länder som har anslutit sig till konventionen.

Artikel 1

Barn – det är varje människa under 18 år.

Artikel 2

Alla barn har samma rättigheter och lika värde. Ingen får diskrimineras.

Artikel 3

Vid alla beslut som rör barn ska i första hand beaktas vad som bedöms vara barnets bästa.

Artikel 4

Konventionsstaterna ska stifta lagar och vidta andra åtgärder för att konventionen ska tillämpas i landet.

De ska till fullo utnyttja sina tillgängliga resurser för att förverkliga barnets sociala, ekonomiska och kulturella rättigheter. När resurserna inte räcker till bör man söka lösningar genom internationellt samarbete.

Artikel 5

Föräldrarna har det yttersta ansvaret för barnet och ska utifrån utvecklingen av barnets egen förmåga säkerställa att det får kännedom om och hjälp i att utöva sina rättigheter.

Artikel 6

Varje barn har rätt att överleva och att utvecklas.

Artikel 7-8

Alla barn har rätt till ett namn och en nationalitet. De har rätt att, så långt det är möjligt, få veta vilka deras föräldrar är. En stat får inte ta ifrån barnet sitt namn eller nationalitet.

Artikel 9

Ett barn ska inte hållas åtskilt från sina föräldrar mot sin vilja, utom när det är för barnets bästa. Barn som inte bor med båda sina föräldrar ska ha rätt att träffa båda två regelbundet.

Artikel 10

Barn och föräldrar har rätt att träffa varandra även om de bor i olika länder. Ansökningar från familjer som vill återförenas över statsgränser ska behandlas på ett positivt, humant och snabbt sätt.

Artikel 11

En förälder får inte utan lov föra bort sitt barn till ett annat land.

Artikel 12

Varje barn har rätt att uttrycka sin mening i alla frågor som berör hen. När domstolar och myndigheter behandlar fall som rör ett barn ska barnet höras. Den som tar beslut ska ge barnets åsikt betydelse baserat på barnets ålder och mognad.

Artikel 13

Varje barn har rätt till yttrandefrihet. Oavsett var barnet lever ska det kunna söka, ta emot och sprida information och tankar av alla slag, i det uttrycksmedel som barnet väljer.

Artikel 14

Varje barn har rätt till tankefrihet, samvetsfrihet och religionsfrihet. Barnets vårdnadshavare har rätt att ge barnet vägledning i denna rättighet, utifrån barnets fortlöpande utveckling.

Artikel 15

Barnet har, med några få undantag, rätt till föreningsfrihet och till fredliga sammankomster.

Artikel 16

Varje barn har rätt till sitt privat- och familjeliv, hem och post samt ska skyddas mot ingripanden i dessa. Varje barn ska också skyddas mot angrepp på sin heder och sitt anseende.

Artikel 17

Alla barn har rätt att ta del av information från massmedia, som syftar till att främja deras välfärd och utveckling. Massmedia ska därför uppmuntras att sprida information särskilt riktad till barn, samarbeta över gränserna, producera barnböcker, sprida information på minoritetsspråk samt skydda barn mot skadligt innehåll.

Artikel 18

Båda föräldrarna har gemensamt det primära ansvaret för barnets uppfostran och utveckling. De ska låta sig vägledas av vad som bedöms vara barnets bästa. Staten ska stötta föräldrarna i sin roll.

Artikel 19

Alla barn har rätt att skyddas mot fysiskt eller psykiskt våld och mot vanvård eller utnyttjande.

Artikel 20-21

Barn som inte kan bo hemma hos sin familj ska ha rätt till alternativ omvårdnad. Vid adoption ska staterna säkerställa att största vikt ges till vad som bedöms vara barnets bästa i enlighet med gällande lagar.

Artikel 22

Alla flyktingbarn har rätt till skydd och hjälp om de kommer ensamma eller tillsammans med föräldrar eller annan person.

Artikel 23

Alla barn med fysisk eller psykisk funktionsnedsättning har rätt till ett fullvärdigt och anständigt liv som gör det möjligt för dem att delta aktivt i samhället.

Artikel 24

Alla barn har rätt till hälso- och sjukvård. Alla länder ska arbeta för att minska spädbarnsdödligheten, bekämpa sjukdomar och undernäring och avskaffa, hälsofarliga sedvänjor. Gravida och nyblivna mammor har rätt till hälsovård.

Artikel 25

Ett barn som har omhändertagits för vård, skydd eller behandling har rätt att få sin behandling och sitt omhändertagande granskat på regelbunden basis.

Artikel 26-27

Varje barn har rätt till den levnadsstandard som är skälig för att trygga barnets utveckling. Föräldrarna har huvudsakligen ansvaret för detta. Om de inte klarar av det, måste staten se till att det finns stödprogram för att säkerställa detta. Även barnets sociala trygghet ska säkerställas med tex socialförsäkringar.

Artikel 28-29

Alla barn har rätt till gratis grundskoleutbildning. Undervisningen ska förbereda barnet för livet, utveckla respekt för mänskliga rättigheter och fostra i en anda av förståelse, fred, tolerans och vänskap mellan folken.

Artikel 30

Barn som tillhör minoritetsgrupper eller ursprungsbe-folkningar har rätt till sitt eget språk, sin kultur och religion.

Artikel 31

Alla barn har rätt till lek, vila och fritid samt tillgång till det konstnärliga och kulturella livet.

Artikel 32

Ett barn har rätt att skyddas mot ekonomiskt utnyttjande samt mot hårt arbete som skadar eller hindrar barnets skolgång och äventyrar barnets hälsa.

Artikel 33

Alla barn har rätt att skyddas mot olaglig användning av narkotika.

Artikel 34

Barnet har rätt att skyddas mot alla former av sexuella övergrepp och mot att utnyttjas i prostitution och pornografi.

Artikel 35

Bortförande, försäljning eller handel med barn ska förhindras.

Artikel 36

Barnet ska skyddas mot alla andra skadliga former av utnyttjande.

Artikel 37

Inget barn får utsättas för tortyr eller annan grym, omänsklig eller förnedrande behandling och bestraffning. Inget barn får olagligt eller godtyckligt berövas sin frihet. Barnet får inte bestraffas med livstids fängelse eller dödsstraff.

Varje frihetsberövat barn ska behandlas humant och med respekt. Barnet har rätt att snarast möjligt få juridisk hjälp. Barn i fängelse har rätt till kontakt med och besök av sin familj.

Artikel 38

Inget barn under 15 år får användas för direkt deltagande i väpnade konflikter. Staten ska säkerställa skydd och omvårdnad av barn som berörs av en väpnad konflikt.

Artikel 39

Ett barn som blivit offer för vanvård, utnyttjande, försummelse, tortyr, väpnade konflikter eller annan omänsklig behandling har rätt till rehabilitering och social återanpassning.

Artikel 40

Ett barn som är anklagat för brott eller blivit dömt för straffbara handlingar har rätt till en behandling som främjar barnets känsla för värdighet och för andras mänskliga rättigheter och grundläggande friheter.

Artikel 41

Rättigheterna i konventionen gäller inte om andra nationella lagar ger barnet större möjligheter att förverkliga rättigheterna.

Artikel 42

De stater som anslutit sig till konventionen åtar sig att göra konventionens bestämmelser och principer allmänt kända bland vuxna och barn.

Artikel 43–45

För att granska hur staterna följer barnkonventionen ska en kommitté upprättas, FN:s kommitté för barnets rättigheter. Kommittén ska bestå av 18 ledamöter.

Staterna ska lämna in rapporter om deras framsteg vart femte år. Kommittén kan också ta emot information om staternas genomförande från andra FN-organ, från oberoende institutioner för mänskliga rättigheter och från organisationer inom civilsamhället. Kommittén får sedan avge förslag och allmänna rekommendationer till varje stat.

Artikel 46–54

Här regleras hur och när konventionen börjar gälla, var dokument ska förvaras, hur förslag till förändringar ska lämnas och hur en stat kan återta sitt tillträde.

Det tydliggörs också att en stat kan lämna reservationer till delar av konventionen vid sitt tillträde, men att dessa reservationer inte får strida mot konventionens ändamål och syfte.

Rädda Barnen är världens största självständiga barnrättsorganisation, fokuserad på hållbara insatser – akuta och långsiktiga.

Vi tror att verklig hållbarhet bygger på att hjälpa i tid och över tid, och vår självständighet gör att vi kan agera där vi gör mest nytta för barn – i Sverige och i världen.

Rädda Barnen
107 88 Stockholm
Telefon: 08 698 90 00
E-post: kundservice@rb.se

Rädda Barnen